THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
Single Copy—3 cents

דער וועה־געשריי פון די רומענישע אידען

ווידער אמאל צוטראגט זיך איבער דער וועלט דער הילפסלאזער וועה־געשריי פון די רומענישע אידען, וועלכע האבען איצט אין זייער מדינה, טאג־טעגליכע פאגראמען, אונטער'ן מאדערנעם נאמען "עקסצעסען" אדער אנפאלען.

קומען די פארצווייפעלטע ידיעות פון זייערע שטעדטלאך, וועלכע ווערען אונטערגעצונדען מיט דער ערלויבניש פון דער מאכט, און פון זייער הילפסלאזיגקייט ווען זיי ווערען געשלאגען, ניט האבענדיג קיין רעכט זיך צו פארטיידיגען.

און יעדער טאג ברענגט נייע אומגליקען. א טאג פון אנפאלען מיט שטעקענעס, א טאג פון רויבען און מארדען, א טאג פון פייער, און עס זעהט אויס ווי די קוזיסטען, צוזאמען מיט דעד פאליציי, האבען ארגאניזירט א סיסטעמאטישען פאגראם, ווי אזוי דורכצופירען זייערע טייפעלישע פלענער מיט די גענוג פארמאטערטע אידען.

טאג איין, טאג אויס, ווערען אידען געשלאגען, פארוואונדעט, שטארק באליידיגט, ניט האבענדיג קיין כוח זיך אנטקעגען צו שטעלען, און ווי־סענדיג אז די פאליציאישע מאכט איז געגען זיי.

די לעצטע אנפאלען זענען נאך ערגער ווי א צארישער פאגראם וועל־כער האט אויסגעבראכען אין א מאמענט פון ווילדקייט, און האט בלויז געהויערט עטליכע שטונדען, ווייל פאר חדשים לאנג ווי די שוידערליכע ידיעות קומען צו אונז און האלטען כסדר אין קומען.

בלוט געהט פארלארען, אידיש אומזיסט בלוט גיסט זיך איבער די גאסען, און עס הויבט זיך ניט קיין שטימע ווייניגסטענס עס אפצושטעלען מיר ווייסען ניט פון קיין שום פלאן אין דער וועלט, וואו בלוט גיסט זיך אזוי פריי און אזוי אומשולדיג ווי אין דער איצטיגער פארשאלטענער רומעניען.

דאס לאנד ווערט איצט פארוואלטעט פון בלוטיגע וואמפירען, פון אידישע רוצחים, און אנשטאט דענקען ווי אזוי צו אנטוויקלען דאס עמלך לאנד, פירט מען דארט די נידעריגסטע פראוואקאציעס געגען אידען.

און וואס טוען מיר דא?

וואס טוען די אידען פון דער וועלט בכלל, אפצושטעלען דאס בלוט־באד, און באפרייען די רומענישע אידען פון דעם בלוטיגען קאשמאר, אדער פון דער מורא פאר דעם מארגען.

מיר זענען איצט פארנומען מיט זיך, מיט אייגענע געשעפטליכע צרות. דאס טאר אבער פאר קיין פאל ניט זיין דער אפהאלט פון אפשטעלען דורך די היגע רעגירונגען אזעלכע ווילדע אנפאלען, ווי עס פאסירט אין רומעניען.

האנדעלט זיך דאך איצט ניט וועגען פינאנציעלער הילף. עס איז דאך ניט קיין געלט־פראגע, מיט וויפיעל צו העלפען די ארימע דארט, נאר אז אין א לעבענס פראבלעם, ווי אזוי צו ראטעווען די ארימע און הילפלאזע הפקר לעבענס פון די ווילד צווישעטע אנטיסעמיטישע הענט.

און דאס קען זיכער געטאן ווערען.

מיר ווילען ניט פארלייגען קיין פלענער ווי אזוי דאס צו טאן, ווייל עס איז ניטא קיין צייט צו דיסקוטירען אין דער פרעסע. א הילפסלאזער פארגיכטונגס־געשריי טראגט זיך צו אונז פון די רומענישע אידען, און ווי קען מען בלייבען אזוי גלייכגילטיג?

לעצטענס זענען געשאפען געווארען רומענישע פאראיינען, איבער פיעלע שטעדט און שטעדטלאך. ביז איצט אבער הערט מען ניט פון זיי. צו אט די ארגאניזירטע רומענישע אידען רופען מיר:

שטעלט אפ די ווילדע בויאנישע אנפאלען, הויבט אויף אייער שטימע אלס בירגער פון אמעריקא און קאנאדע, צו ראטעווען די הילפלאזע רומע־נישע אידען פון רויב און מארד.

זאל דאס פארגאסענע בלוט פון די ביז־איצטיגע אומשולדיגע קרבנות ניט רופן, ביז די פארדאמטע עמלקים וועלען באקומען זייער פארדינטע שטראף. און זאל דער וועה־געשריי פון די רומענישע אידען ניט פאלען אויף טויבע וועגט.

די רומענישע אידען טארען ניט געלאזען ווערען צו זייער אייגענעס שיקזאל, זיי זענען הילפלאז, זייער לעבען איז הפקר, און זייערע פארמע־גענס ווערען גערויבט, זייערע קינדער געשענדעט, און דער אידישער נאמען איז צו שאנד און צו שפאט.

זאל דער געשריי דא אויפגענומען ווערען מיט דעם נויטיגען ערנסט, און זאל דער קול יעקב פון דאנען גרייכען צו די ווילדע הענט פון די רומע־נישע אנטיסעמיטען אפגעשטעלט צו ווערען פון אידישע בלוט־פארגיסונג.

די געוואגטע לופט פראבען

אין די לעצטע עטליכע טעג זענען געמאכט געווארען צוויי געוואגטע לופט פראבען, וועלכע אונטערשטרייכען דעם מעגליכען שנעלען פארקער אין דער לופט. ווי אויך די קלענערע מורא פאר אומגליקען.

דער געוואגטער האנטער אויסדויער פארזוך צו האלטען זיך אין דער לופטען אזוי לאנג ווי מעגליך, און דער לופט פאסט פארקער צווישען דרום אמעריקא און אפריקא.

און אבוואל דער ערשטער פארזוך איז געווען אן אויסדויער פרוף, ווי לאנג מען קען זיך האלטען אין דער לופט, האט ער דאך פאר דער ווי־סענשאפט א גרויסע באדייטונג. נאכדעם ווי עס איז געווען שטודירט גע־ווארען די מעגליכקייס פון דרייי און צוואנציג טעג שוועבען אין דער לופטען.

די פראבע איז געווען פאר דעם געוואגטען אויסדויער פון מענש־ליכער ענערגיע, און פאר דער אויסהאלטונג פון דער לופט־מאשין, און איז געווען א פולשטענדיגע געלונגענע. איז געקומען דער צווייטער פארזוך, און אבוואל ניט איינגאנצען געלונגען, קען מען דאך לערנען א שענעס שטריך, אז פליען אין דער לופטען איז מער ניט אזוי געפערליך, זאגאר ווען מען געפינט זיך אויפ'ן ים.

מערמאן, דער פראנצויזישער לופט פליהער, וועלכער איז געפלויגען פערצען שטונדען אהן שווערינקייטען, פירענדיג מיט זיך זעקס הונדערט פונט פאסט, פליענדיג פון מערב צו מזרח, האט דערפילט, אז די מאשין איז קאליע געווארען, אז דער אויל טענק רינט. ער האט געלאזט וויסען דורך דראדיא, אז ער און זיינע מיטהעלפער זענען אין געפאר. זיי האבען אויך געלאזען וויסען אין וועלכער ריכטונג זיי געפינען זיך. פון דער יבשה האט מען זיך גלייך געשטעלט אין פארבינדונג מיט די שיפען אויפ'ן ים.

די שיף "פאסי", וועלכע איז געווען ניט ווייט פון פלאץ וואו די לופט שיף איז געפלויגען, איז גלייך אפגעפארען באגעגענען דעם עראפלאן און האט אלעמען גערעטעוועט.

די פראבע מעג זיין א ניט געלונגענע. דער פארזוך האט זיך מעג־ליך ניט איינגעגעבען, דערפאר אבער איז די געפאר פארשוואונדען, און די זיכערקייט איז געשאפען געווארען.

עס איז זיכער ניט ווייט דער טאג, ווען דער לופט פארקער וועט גע־פירט ווערען אהן שווערינקייטען, און אהן מענשליכע קרבנות.

צו די קאנסערוואטיווע וואוטערס

(א פאליטיש בריוועל אזא)

חשובע בירגער!

א דאנק אייך פאר דעקאריירען אייערע געשעפטען מיט גרויסע בוכ־שטאבען, אז מיר דארפען אין די קומענדע וואלען שטימען פאר דעם קאנסערוואטי־ווען קאנדידאט, און א באזונדערען דאנק אייך פאר אייער גוט הארצינקייט, וואס איר זענט זיך מקריב צו געבען פרייע אינ־פארמאציע וועגען אייער קאנדידאט.

עס איז באמת א שענע ערשיינונג פון אייך, מכלומרשט פרומע אידען, וועל־כע זענען שטארק מדקדק אויף גוילו ראש, און מאכט איר א יומא דפגרא, א סיום, אדער א ראש חודש, גיט איר אכטונג אז אייערע קאנסערוואטיווע פריינט זאלען זיצען צוזאמען מיט די רבנים אנגעטאן אין יארמולקעס, כדי ניט צו מאכען קיין חלול הקודש, חס ושלום.

מיר ווייסען אויך, אז איר מוזט שטימען קאנסערוואטיוו, כדי צו צייגען די "טעלעגראם", אז איר ווילט ניט האב־בען קיין מגע ומשא מיט אייערע אידישע שכנים, וועלכע האבען זיך נאך ניט אויס־גענרינט. זיי רעדען נאך אלץ אידיש, לערנען אידיש, און ווילען נאך ניט לייענען אייער געלע צייטונג.

מיר ווילען דערמיט ניט אוועקנעמען אייער גרויסקייט, און דערצעהלען פארוואס א מעשים טובים איר טוט עס, אבוואל מיר ווייסען עס, און מיר האבען דאס שוואר'ן אויף ווייס, ווייל מיר קלויבען, אז איר זענט ניט ערנסט, ווייל מיר זענען איבער־צייגט אז ביי אייך אין הארצען טליעט נאך א פונק פון שאנדע, ווייל מיר זע־נען איבערצייגט, אז נאך די אלע אנפא־לען וואס "טשורטש" האט געמאכט אויף די "פאריינערס" האט ער ניט מכחיש גע־וועזען "בין טוב לרע", האט ער אייך זיכער אויך געמיינט, און אויב ער וועט מיט אייער הילף ערוועהלט ווערען, וועט ער זיכער פארוועגען זיינע שענע דרשות וועגען די "גוד דזשואיש פרענדס", און ווי אזוי זיי פארפליצען די "קאנטרי".

וואס מיר ווילען אבער יא, איז אן ערקלערונג פון אייך, וועגען סעם פעק־טאר'ס קאנדידאטור.

מיר האבען אפען געפאדערט, אז אייער פארטיי זאל ארויסצייגען איר גרויסמוטיגקייט, און נאמינירען א אידען אלס איר באנער טרעגער. עס איז אויך געווען דער פאסיגער אידישער קאנדי־דאט.

איר, מיינע קאנסערוואטיווע פריינט, האט געהערט די זעהר־געלונגענע רעדע ביי דער היסטארישער נאמינאציע, ווען די ניט־אידען האבען צוגעגעבען, אז עס איז פאראן דער פאסיגער קאנדידאט.

פארוואס האט איר געווירקט אויף דעם קאנ־דידאט זיך צוריקצוציען, און ניט געהן צו די נא־מינאציעס?

וואס האט איר אזוי מורא פאר דעם אידישען ווארט און פאר דעם אידישען נאמען.

מיר באצווקען אייך ניט, מחזיר למוטב זיין, חס ושלום. מיר ווילען אויך ניט אז איר זאלט אויפגעבען אייער אני־מאמין, און אריינטרעטען אין אונזער פארטיי.

דערווייל האבען מיר גענוג אזעלכע וואס דער איד איז ביי זיי חשובן, וועלכע האבען ניט קיין מורא צו שטימען ווי גע־העריג.

מיר ווילען אבער אן ענטפער בלויז אויף דער פראגע: — פארוואס?

און האלט עס שוין ביי פרעגען קשיות, זייט זשע אויך ווייסען, אז ביי די לעצטע פראווינציעלע וואלען, האבען איי־ערע ניט־אידישע פריינט, זיך ניט גענו־מען צום הארצען די קאנדידאטור פון אייער און אונזער קאנדידאט. אלס באר־ווייז דינען די צאל געצעלטע באלאטס, וועלכע ליגען נאך ערגעץ אין קווינס פארק און אין וועלכע איר זענט ביטער איבער־צייגט, אז זיי צורייסען ניט די יארמול־קע איבער ראסען האס, נאר זיי האבען א בעסער מיטעל.

פארשווייגען.

און אויב די ליבעראלע פארטיי האט געפונען א קאנדידאט, וועלכער איז א איד, טא צו וואס מאכען אזעלכע היסטארישע געשריי, און דערלאנגען מסירה'לאך.

פארוואס ניט טאן ווי עס האבען אייך געלערנט אייערע פריינט ביי די לעצ־טע וואלען.

פארשווייגען?

ערוואַרטענדיג אייער ענטפער,
מיט פאליטישען גרוס,
בן מנחם.

די דארפישע אראבישע באפעלקערונג שלאגט פאר א סעפעראטען שלום מיט די אידען

(פון אונזער קארעספאנדענט)
י. ל. וואלמאן

תל אביב יוני 10, 1930.

איך בין געכטען געווען אין ירושלים. צווישען אנדערע האב איך זיך געטראפען מיט אגראנאם חיים מרגליות קאלווארסקי און ער האט מיר דערצעהלט א ממש אי־בערראשענדע נייעס. ווי ער זאגט מיר איז אין כמעט באלד אלע אראבישע דערפער לעצטענס ענטשטאנען א זעהר אקטיווע באוועגונג פאר א סעפעראטען שלום מיט "די ציוניסטען". דעם דאזיגען שלום ווילען זיי הייסט עס שליסען מיט אונז איבער די קעפ פונ'ם מופתי מיט זיין קליקע.

דער נאמען "קאלווארסקי" איז איי־נער פון די פאפולערסטע נעמען אין ארץ ישראל. ה' קאלווארסקי איז יאהרעלאנג געווען דער אגראנאם פון דער יק"א, און שפעטער האט איהם די הנהלה הציונית אין ירושלים אנגאשירט פאר אנדערע קאָ־לאָניזאציע־אונטערנעהמונגען. אין לאנד. ה' קאלווארסקי איז אויך זעהר פאפולער צווישען דער אראבישער באפעלקערונג, און ווען עס איז פארגעקומען די ערעפע־נונג פון דעם אוניווערזיטעט, און מען האט באדארפט אז אויך אראבישע שייכען דאלען זיצען ווי געבעטענע מחותנים אויף דער שמחה, האט דאס אראנזשירט ניט קיין אנדערער ווי נאר ה' קאלווארסקי. איבערהויפט איז ער זעהר באליעבט ביי די אראבישע פאלאכען אין די דערפער, דען ער פלעגט תמיד זאָרגען פאר זיי אז עס דער ארעמער ארענדאר זאל אויך באקו־מען א געוויסע ענטשעידיגונג. דאס גלייכען פלעגט ער קיינמאל ניט וועלען אויסנוצען די שלעכטע עקאָנאָמישע לאגע פון דעם פעלאך דעם קליין־באזיצער, ווען יענער איז געקומען צו אונז פארקויפען פון נויט זיין קליינעם טייל באדען. ער פלעגט תמיד זיין נאכביגיג ביי עטליכע פונט, און דער־מיט האט ער זיך ערוואָרבען ביי זיי א נאמען פון א גוטהארציגען און ערליכען מאן.

שטאנדיג אויף דער ענין פון דעם כותל המערבי האט זיך געהאט צושפיעלט ביי די אראבישע פאָליטיקער ביז צו די אויסערליכסטע ברעגען, ווען מען איז גע־קומען און מען האט זיי דערצעהלט וועגען דעם געוואָרען און האט חרוב געמאכט דעם אמאר־מעטשעט, דאמאָלסט איז כמעט אין גאנצען איבערגעריסען געווארען די השפעה פון הער קאלווארסקי איבער זיי. איצטער אבער האט זיך די זאך קאָלאָסאל געענדערט. קודם כל האבען די דארפישע אראבער דערזעהן די "גליקען" וואס זיי האבען געמאכט בעת די "בלוטיגע געשע־הענישען", און בעת דעם באיקאט. און איצטער זיינען זיי ווידער צוליעב דער עליה־באגרענעצונג אריין אין א מורא'די־גער פינאנסיעלער ענגשאפט. דען דער ארימער פעלאך האט ניט איצטער וועמען צו פארקויפען זיינס א טייל באדען כדי דערמיט זאל ער קענען פארבעסערען די לאגע פון זיין איבריגער ווירטשאפט. דער רייכער עפענדי ווידער נוצט אויס די גע־לעגענהייט און ער שרייבט אויף די ציני־זען־פריזען פאר געבארגטע געלד ביז צו אן אונגעהייער ליכווע, אדער ער וויל אפ־קויפען ביי איהם דעם באדען פאר א פיער־טעל פריין ווי די אידען פלעגען צאָהלען. און דערויבער האט זיך דאס אראבישע דארף צוריק דערמאהנט אינ'ם גוטהערציי־גען און אהרליכען כאווארעזש קאלווארס־קי. און מען שיקט צו איהם דעלעגאציעס וועגען א "שלום" צווישען דער אראבישער דארפישער באפעלקערונג מיט די "ציוניס־טומען ארום 70 פראָצענט פון דער גאנצער אראבישער באפעלקערונג אין לאנד. יערען טאג קומען צו איהם דעלעגאציעס פון אנ־דערע דערפער. און איצטער האלט עס שוין נאר ביי "אונזער צד", וועלכען ער האלט לגמרי ניט פאר אזא גרינגען, און ער גלויבט דאס ער וועט זיך דארפען גוט אָנצושטרענגען ביז ער וועט די דאזיגע זאך ארונטערברענגען, און דער "שלום" זאל צושטאנד קומען.

איך האלט פאר מיין חוב אויפמערק־זאם צו מאכען פאר'ן לעזער, דאס א גרויס־סער טייל שווערקייט פון ה' קאלווארס־קיס אויפגאבע ליגט אין דעם וואס א דאנק דעם "טומעל" פון דער באקאנטער קאמפא־ניע "ברית שלום/ניקעס", מיט דר. מאג־נוס אין דער שפיצע, איז ביי אונז ענט־שטאנען א געגערשאפט צום בעגריף פון סתם "שלום־מאכען". און עס איז פאר־שטענדליך דאס אויב די הנהלה הציונית מיט'ן ועד הלאומי וועלען זיך ענדליך אר־בערייגען אין דער אויפריכטיגקייט פון א אידישער באמבע וואס איז געווארפען דער אראבישער דארפישער באפעלקערונג, דאס זיי זיינען באמת אויסען צו מאכען א שלום מיט אונז אויפ'ן גרונד פון דער באלפור דעקלאראציע, וועט דער דאזיגער שלום געשלאסען ווערען.

דער שלום־פארשלאג מצד דער אראַ־בישער דארפישער באפעלקערונג איז אנ־געקומען ערשט אין די לעצטע עטליכע טעג. און לויט ווי הער קאלווארסקי זאגט מיר, האפט ער דאס אויף דער נייער וואך וועט ער שוין האבען געוויסע פאזי־טיווע דערגרייכונגען.

וועגען דעם ווייטערען גאנג און ענט־וויקלונג פון דער דאזיגער אזוי וויכטיגער זאך, ווי אויך א געגניע ערקלעהרונג וועגען דעם אראבישען פראבלעם בכלל וועל איך אייך געבען אינ'ם נעקסטען בריעף.

* * *

ווי הער קאלווארסקי זאגט מיר האט די דאזיגע שלום באוועגונג שוין ארומגע־טען".

וועגען סער דזשאהן סימפסאן איז צו זאגען אז דאס ער איז אן אויסערגעוועהנ־ליך טיכטיגער מאן. ער איז זעהר רעדעוור־דיג און באוועגליך, ער האלט אין איין ארומפאהרען איבערן לאנד, און אומעטום פרעגט ער אויס אלע קלענסטע איינצעל־הייטען, און פארנאטירט זיך יעדען מיט־דעסטען פרט.

מיט דער פארשטעהערשאפט פונ'ם "ועד הלאומי" האט סער סימפסאן שוין געהאט איינינג געשפרעכען. אויף א טייל פון זיי מאכט ער דעם איינדרוק פון אן אמת'דיגען אויפריכטיגען אויספאָרשער. זיי גלויבען דאס גראדע פון דעם דאזיגען סער סימפסאן האבען מיר צו ערווארטען אן עהרליכען באריכט. והא ראיה — זאָ־גען זיי — "ער פארשט אויס יעדעס קליי־ניגקייט אן ער פרעגט אונז איבער נאך אמאל און נאך אמאל די אלע ארגומענטען וואס זענען פאר אונזער גונסטען. אזוי ווייט דאס טייל מאָל זעהט עס אויס גלייך ווי ער וואָלט אליין געווען פאראינטערע־סירט צו פארגרעסערען די צאָהל פון אונ־זערע זכויות אין פארדיענסטען אין לאנד.

אין גיגיר האט מען איהם מכבד גע־ווען מיט א פיינעם דארפישען מיטאג. ער האט אויסגעפרעגט די קבוצה מיט־גליעדער, וואס אזוינס האט זיי אהערגע־ברענגט קיין ארץ ישראל, דעמאָלט ווען זיי אלס יונגע און קרעפטיגע בחורים וואָלטען פיליייכט געקאָנט בעסער זיך איינגאָרדנען אין אנדערע מעגליכקייטען אין אראבער זאָלען דאס פארדריסען נעהמט די רעגירונג און פארמאכט גלייכצייטיג אויך די איינציגע העברעאישע ירושלימ'ער צייטונג דעם "דואר היום".

פאָרגיגען שבת־צו־נאכטס האט גע־זאָלט אין תל אביב פארקומען א פראטעסט מיטינג געגען דער פערטיפיקאטען באגרע־נעצונג, אראנזשירט דורך דעם פארבאנד פון די פוילישע אידען. איז געקומען אין דער לעצטער רגע צוגעזען א פאָליציאנט מיט א באָעהל פון דער רעגירונג צו פארווערהען דעם מיטינג...

פאר'ן ליכטיג ווערען ווייסט מען אז עס מוז געדיכטער זיין די פינסטערניש. צו איז אבער דאס שוין דער לעצטער גע־ראנגעל פון דער פינסטערניש? צו האל־טען מיר שוין ווירקליך פאר אויפשיינען פון אונזער נייער זון?...

די פאגראמען אין רומעניען--ערגער ווי אין רוסלאנד ביי ניקאלאי'ען

ווידער קומען פאר די לעצטע טעג מיטטייל־ונגען וועגען נייע פאגראמען אויף אידען אין רומעניע, און דאס גאנצע רומע־נישע אידענטום אין אויפגעבראכט פון די נייע ווילדע טאטען פון די רומענישע כור־ליגאנעס.

אין דער „נייער צייט", וואס ער־שיינט אין קישיניעוו לייענען מיר אין א בריעף פון בעלץ:

... שלאגען שלאגט מען אהן רחמנות, און יעדער איד, ווען ער געהט ארויס אין בעלץ אין גאס, איז ער ניט זיכער ער זאל אהיים קומען מיט א צושפאָלטענעם קאָפּ און אפשט מאקע א געשטאָבענער.

שבת ביינאָג האט מען געשלאָגען אויפ'ן בולוואר, און שבת צו נאכט, ווען מ'איז געפאָהרען פון דער באהן סטאנציע האט מען די איזוואזטשיקעס באוואָרפען פונ'ם מארק מיט שטיינער, וועלכע זענען געפאלען ווי א האגעל. אויף איין פאָהר איז פּלוצלינג אויסגעוואקסען א געזונטער אנטיסעמיט מיט א שטעקען און האט צור־קלאפט דעם קאָפּ ביי א יונגערמאן, איי־נעם יוסף גוטמאן. מען האט איהם קוים אָפּגעמונטערט, און אזוי ווי דאס בלוט האט געשפריצט האט מען איהם אָפּגע־פיהרט אין דער שטאָדט, וואו מען האט איהם באנדאזשירט.

זונטאָג האט מען אויפ'ן בולוואר גע־שטאָכען איינעם בערל היק. דאס „גליק" איז געווען וואס דאס מעסער האט ניט גע־טראָפען אין ציעל און האט איהם דורכגע־שטאָכען נאר די האנט.

מאנטאג האט מען ליפסאנ'ס אן איי־ניקעל צו'מימת'ט, און ווען ער האט זיך געלאָזט אנטלויפען, האט מען איהם ביי די טירען פון א הויז אזוי צוקוועטשט, אז ער איז געפאלען אין חלשות.

אבער דאס איז נאָך גאָרניט געגען דעם וואס ס'האט זיך צומאָרגענס אָפּגע־טאָן אין שטאָדט.

פריהער א טאָג זענען דריי קוזיסטען נאכגעלאָפען אויף דער גאס א אידיש מיי־דעל. דאס מיידעל האט געמאכט א גע־וואלד. ס'גענען ארויסגעלאָפען אידישע יונגעלייט און מ'האט די קוזיסטען אויס־געפאטש. האבען טאקע די קריסטען באַ־פוילען, אז צומאָרגענס אוידערערנאכט וועלען זיי זיך אָפּרעכענען מיט די „זשי־דאעס". און ס'וואָלט געווען געווען פארגאסען געווארען נענוג אידיש בלוט, אבער ווען מען האט זיך דערפון בלוט־וואוסט, זענען פארמאכט אראָפּגענאנגען עטליכע אידישע יונגעלייט, כדי ניט צו לען. וואהרשיינליך וועט ער זאָגען, אז עס טוט איהם זעהר לייד אויף די עקס־צעסען און ווייטער די באנאלע אויסגע־חודטע און אויסגעדראשענע תשובה: די שולדיגע וועלען באשטראָפט ווערען.

דער מיניסטער באדויערט ניט. דער מיניסטער האט ניט אָנגענומען און ער נעהמט ניט אָן קיין מיטלען געגען פאָ־גראָמען.

ווען ער וואָלט ווירקליך אָנגענומען די געהערינע מיטלען, וואָלטען קיין פאָ־גראָמען ניט פארגעקומען.

דער בעל הבית אין לאנד איז ניט קוזא, נאר די רעגירונג, און אויב קוזא איז געקומען קיין בעסאראביען און האט פארזייהט זיין סם המות צווישען די פוי־ערים אין די דערפער, האט עס די רעגי־רונג געקענט איהם פארבאטען. אויב די רעגירונג האט עס ניט געטאָן, איז עס דער בעסטער באווייז, אז זי האט געגען דעם גאָרניט.

טען קאָמיסאַרען און סערזשאנטען זעהען זיך אין בעלץ א פאָגראָם און שווייי־גען, איז עס דער בעסטער באווייז, אז פון אויבען קוקט מען דורך די פינגער.

רומעניע איז געווארען דאס קלאָ־סישסטע לאנד פון פאָגראָמען געגען אי־דען. מיר לעבען דא ווי אויף א וואולקאן. מיר האבען ניט די זיכערקייט איבערצו־לעבען איין טאָג רוהיג.

בעת די ליבעראלען און די אוועריעס־קאנער איז די העסליכע וואונד הויפּט־זעכליך קאָנצענטרירט געווען אין אל־טען רענאס, און איצט האָט זיך די בראנד צושיט איבער'ן גאנצען לאנד.

מיר זענען געווארען הפקר!

א לעבען, ווען שטענדיג הענגט די שווערד איבער'ן קאָפּ, איז קיין לעבען ניט!

אין דעם אלעמען, אין דעם איינגאנ־צען איז שולדיג נאר די רעגירונג, ווייל נאר זי איז בכח די פאָגראָם־כוואליע אויסצורייסען מיט'ן ווארצעל.

די געדולד האט געפלאָצט!

* * *

די קהלה אין קישינעוו האט אָנגע־נומען פאָלגענדע פראָטעסט־רעזאָלוציע וועלכע איז איבערגעשיקט געווארען צו די פרעמיער־אידערן־און יוסטיץ־מינים־טאָרען:

„די קישיניעווער אידישע קהלה איז טיעף ערשיטערט פון די ווילדע עקסצע־

(פארזעצונג אויף פיידזש 5)

שלאגט פאר א סעפעראטען שלום מיט די אידען

(פון אונזער קארעספאנדענט)
י. ל. וואלמאן

תל אביב יוני 10, 1930.

איך בין געכטען געווען אין ירושלים. צווישען אנדערע האב איך זיך געטראפען מיט אגראנאם חיים מרגליות קאלווארסקי און ער האט מיר דערצעהלט א ממש אי־בערראשענדע נייעס. ווי ער זאגט מיר איז אין כמעט באלד אלע אראבישע דערפער לעצטענס ענטשטאנען א זעהר אקטיווע באוועגונג פאר א סעפעראטען שלום מיט "די ציוניסטען". דעם דאזיגען שלום ווילען זיי הייסט עס שליסען מיט אונז איבער די קעפ פונ'ם מופתי מיט זיין קליקע.

דער נאמען "קאלווארסקי" איז איי־נער פון די פאפולערסטע נעמען אין ארץ ישראל. ה' קאלווארסקי איז יאהרעלאנג געווען דער אגראנאם פון דער יק"א, און שפעטער האט איהם די הנהלה הציונית אין ירושלים אנגאשירט פאר אנדערע קאָ־לאָניזאציע־אונטערנעהמונגען. אין לאנד. ה' קאלווארסקי איז אויך זעהר פאפולער צווישען דער אראבישער באפעלקערונג, און ווען עס איז פארגעקומען די ערעפע־נונג פון דעם אוניווערזיטעט, און מען האט באדארפט אז אויך אראבישע שייכען דאלען זיצען ווי געבעטענע מחותנים אויף דער שמחה, האט דאס אראנזשירט ניט קיין אנדערער ווי נאר ה' קאלווארסקי. איבערהויפט איז ער זעהר באליעבט ביי די אראבישע פאלאכען אין די דערפער, דען ער פלעגט תמיד זאָרגען פאר זיי אז עס דער ארעמער ארענדאר זאל אויך באקו־מען א געוויסע ענטשעידיגונג. דאס גלייכען פלעגט ער קיינמאל ניט וועלען אויסנוצען די שלעכטע עקאָנאָמישע לאגע פון דעם פעלאך דעם קליין־באזיצער, ווען יענער איז געקומען צו אונז פארקויפען פון נויט זיין קליינעם טייל באדען. ער פלעגט תמיד זיין נאכביגיג ביי עטליכע פונט, און דער־מיט האט ער זיך ערוואָרבען ביי זיי א נאמען פון א גוטהארציגען און ערליכען מאן.

שטאנדיג אויף דער ענין פון דעם כותל המערבי האט זיך געהאט צושפיעלט ביי די אראבישע פאָליטיקער ביז צו די אויסערליכסטע ברעגען, ווען מען איז גע־קומען און מען האט זיי דערצעהלט וועגען

די דארפישע אראבישע באפעלקערונג שלאגט פאר א סעפעראטען שלום מיט די אידען

(פון אונזער קארעספאנדענט)
י. ל. וואלמאן

תל אביב יוני 10, 1930.

איך בין געכטען געווען אין ירושלים. צווישען אנדערע האב איך זיך געטראפען מיט אגראנאם חיים מרגליות קאלווארסקי און ער האט מיר דערצעהלט א ממש אי־בערראשענדע נייעס. ווי ער זאגט מיר איז אין כמעט באלד אלע אראבישע דערפער לעצטענס ענטשטאנען א זעהר אקטיווע באוועגונג פאר א סעפעראטען שלום מיט "די ציוניסטען". דעם דאזיגען שלום ווילען זיי הייסט עס שליסען מיט אונז איבער די קעפ פונ'ם מופתי מיט זיין קליקע.

דער נאמען "קאלווארסקי" איז איי־נער פון די פאפולערסטע נעמען אין ארץ ישראל. ה' קאלווארסקי איז יאהרעלאנג געווען דער אגראנאם פון דער יק"א, און שפעטער האט איהם די הנהלה הציונית אין ירושלים אנגאשירט פאר אנדערע קאָ־לאָניזאציע־אונטערנעהמונגען. אין לאנד. ה' קאלווארסקי איז אויך זעהר פאפולער צווישען דער אראבישער באפעלקערונג, און ווען עס איז פארגעקומען די ערעפע־נונג פון דעם אוניווערזיטעט, און מען האט באדארפט אז אויך אראבישע שייכען דאלען זיצען ווי געבעטענע מחותנים אויף דער שמחה, האט דאס אראנזשירט ניט קיין אנדערער ווי נאר ה' קאלווארסקי. איבערהויפט איז ער זעהר באליעבט ביי די אראבישע פאלאכען אין די דערפער, דען ער פלעגט תמיד זאָרגען פאר זיי אז עס דער ארעמער ארענדאר זאל אויך באקו־מען א געוויסע ענטשעידיגונג. דאס גלייכען פלעגט ער קיינמאל ניט וועלען אויסנוצען די שלעכטע עקאָנאָמישע לאגע פון דעם פעלאך דעם קליין־באזיצער, ווען יענער איז געקומען צו אונז פארקויפען פון נויט זיין קליינעם טייל באדען. ער פלעגט תמיד זיין נאכביגיג ביי עטליכע פונט, און דער־מיט האט ער זיך ערוואָרבען ביי זיי א נאמען פון א גוטהארציגען און ערליכען מאן.

שטאנדיג אויף דער ענין פון דעם כותל המערבי האט זיך געהאט צושפיעלט ביי די אראבישע פאָליטיקער ביז צו די אויסערליכסטע ברעגען, ווען מען איז גע־קומען און מען האט זיי דערצעהלט וועגען דעם געוואָרען און האט חרוב געמאכט דעם אמאר־מעטשעט, דאמאָלסט איז כמעט אין גאנצען איבערגעריסען געווארען די השפעה פון הער קאלווארסקי איבער זיי. איצטער אבער האט זיך די זאך קאָלאָסאל געענדערט. קודם כל האבען די דארפישע אראבער דערזעהן די "גליקען" וואס זיי האבען געמאכט בעת די "בלוטיגע געשע־הענישען", און בעת דעם באיקאט. און איצטער זיינען זיי ווידער צוליעב דער עליה־באגרענעצונג אריין אין א מורא'די־גער פינאנסיעלער ענגשאפט. דען דער ארימער פעלאך האט ניט איצטער וועמען צו פארקויפען זיינס א טייל באדען כדי דערמיט זאָל ער קענען פארבעסערען די לאגע פון זיין איבריגער ווירטשאפט. דער רייכער עפענדי ווידער נוצט אויס די גע־לעגענהייט און ער שרייבט אויף די ציני־זען־פריזען פאר געבארגטע געלד ביז צו אן אונגעהייער ליכווע, אדער ער וויל אפ־קויפען ביי איהם דעם באדען פאר א פיער־טעל פריין ווי די אידען פלעגען צאָהלען. און דערויבער האט זיך דאס אראבישע דארף צוריק דערמאהנט אינ'ם גוטהערציי־גען און אהרליכען כאווארעזש קאלווארס־קי. און מען שיקט צו איהם דעלעגאציעס וועגען א "שלום" צווישען דער אראבישער דארפישער באפעלקערונג מיט די "ציוניס־טומען ארום 70 פראָצענט פון דער גאנצער אראבישער באפעלקערונג אין לאנד. יערען טאג קומען צו איהם דעלעגאציעס פון אנ־דערע דערפער. און איצטער האלט עס שוין נאר ביי "אונזער צד", וועלכען ער האלט לגמרי ניט פאר אזא גרינגען, און ער גלויבט דאס ער וועט זיך דארפען גוט אָנצושטרענגען ביז ער וועט די דאזיגע זאך ארונטערברענגען, און דער "שלום" זאל צושטאנד קומען.

איך האלט פאר מיין חוב אויפמערק־זאם צו מאכען פאר'ן לעזער, דאס א גרויס־סער טייל שווערקייט פון ה' קאלווארס־קיס אויפגאבע ליגט אין דעם וואס א דאנק דעם "טומעל" פון דער באקאנטער קאמפא־ניע "ברית שלום/ניקעס", מיט דר. מאג־נוס אין דער שפיצע, איז ביי אונז ענט־שטאנען א געגערשאפט צום בעגריף פון סתם "שלום־מאכען". און עס איז פאר־שטענדליך דאס אויב די הנהלה הציונית מיט'ן ועד הלאומי וועלען זיך ענדליך אר־בערייגען אין דער אויפריכטיגקייט פון דער אראבישער דארפישער באפעלקערונג, דאס זיי זיינען באמת אויסען צו מאכען א שלום מיט אונז אויפ'ן גרונד פון דער באלפור דעקלאראציע, וועט דער דאזיגער שלום געשלאסען ווערען.

דער שלום־פארשלאג מצד דער אראַ־בישער דארפישער באפעלקערונג איז אנ־געקומען ערשט אין די לעצטע עטליכע טעג. און לויט ווי הער קאלווארסקי זאגט מיר, האפט ער דאס אויף דער נייער וואך וועט ער שוין האבען געוויסע פאזי־טיווע דערגרייכונגען.

וועגען דעם ווייטערען גאנג און ענט־וויקלונג פון דער דאזיגער אזוי וויכטיגער זאך, ווי אויך א געגניע ערקלעהרונג וועגען דעם אראבישען פראבלעם בכלל וועל איך אייך געבען אינ'ם נעקסטען בריעף.

* * *

ווי הער קאלווארסקי זאגט מיר האט די דאזיגע שלום באוועגונג שוין ארומגע־ט